

SUN'IY INTELLEKT SHAROITIDA AXBOROT XAVFSIZLIGI QONUNCHILIGINI RIVOJLANTIRISH

Akramova Sabrina

Toshkent davlat yuridik universiteti

Magistratura va sirtqi ta'lim fakulteti

Ommaviy axborot vositalari yo'nalishi magistranti

akramovasabrina001@gmail.com

Zamonaviy raqamli jamiyatda sun'iy intellekt texnologiyalari axborot xavfsizligiga oid yangi muammolarni keltirib chiqarmoqda. SI tizimlarining murakkabligi va avtonom xususiyati kiberxavfsizlikni kuchaytirish bilan birga, huquqni muhofaza qilish faoliyatini murakkablashtiradi¹. Masalan, katta hajmdagi shaxsiy ma'lumotlardan foydalanadigan mashina o'rganish algoritmlari maxfiylikka doir qonun-qoidalarni keskin sinovdan o'tkazmoqda². Shu bois global miqyosda inson huquqlari va etika tamoyillariga asoslangan yangi standartlarni ishlab chiqish bo'yicha tashabbuslar mavjud. UNESCO 2021-yilda qabul qilgan Sun'iy intellekt etikasi bo'yicha tavsiyada shaffoflik, adolat va inson nazoratining ahamiyati alohida ta'kidlangan. Biroq ko'plab mamlakatlarda axborot xavfsizligini tartibga soluvchi hujjatlar bo'lak-bo'lak bo'lib, yagona tizimli qonunchilik yo'qligi qayd

¹ Welcome To Zscaler Directory Authentication. (2025). Iotsecurityinstitute.com. <https://iotsecurityinstitute.com/iotsec/index.php/iot-security-institute-blog/152-legal-challenges-in-ai-driven-cybersecurity-attribution-accountability-and-regulatory-solutions>.

² Iot Security Institute. (2025, April 28). IoT Security Institute. Iotsecurityinstitute.com; IoT Security Institute (IoTSI). <https://iotsecurityinstitute.com/iotsec/>.

etilmoqda. Misol uchun, Finlandiyadagi tadqiqotlarda umumiy axborot xavfsizligi qonuni yo'qligi sababli siyosiy talablar tarqalganligi ta'kidlangan, natijada konstitutsiyaviy huquqlarning himoyasi sustlashganligi uqtirilgan.

Sun'iy intellekt va axborot xavfsizligi muammolari: Sun'iy intellekt texnologiyalari ma'lumot xavfsizligiga tubdan yangi xavflar olib keladi. Avvalo, SI modellarini o'qitish uchun katta hajmdagi shaxsiy ma'lumotlar talab etiladi; bu esa axborot to'plamlarini himoya qilish va maxfiylikni saqlash masalalarini qiyinlashtiradi. Misol uchun, ma'lumotlarni noqonuniy yig'ish va tahlil qilish (Cambridge Analytica voqeasi) AI vositalari yordamida amalga oshirilganda, ma'lumot egaligining huquqiy chegaralari savol ostiga olinadi. Ikkinchidan, SI asosidagi yolg'on kontent (misol uchun, audio, foto va videolarni sun'iy tarzda soxtalashtirish – “deepfake”) soxta axborot tarqatish ko'lamini keskin kengaytirdi. 2023–2024 yillarda ommaviy axborot vositalarida mashhur shaxslarning surat va audiolarini sun'iy intellekt orqali soxtalash hollari 50 barobarga oshgani qayd etilgan, bu holat shaxsiy sha'ni va fuqarolik huquqlariga tahdid solmoqda³. Shu bilan birga, global miqyosdagi kiberhujumlarning doirasi kengayib, SI asosidagi salbiy ssenariylar (masalan, kiberxurujlarni avtomatik boshlash yoki shifrlash texnologiyalari) qonunchilik va muhofaza organlari uchun yangi muammolar yuzaga keltirmoqda⁴. Bu vaziyat SI rivojini qo'llab-quvvatlash va xavfsizligini ta'minlash bo'yicha muvozanatli siyosatni talab qiladi.

Qonunchilikdagi muammolar, ehtiyojlar va takliflar

³ uz, K. (n.d.). Kun.uz.Eng qiziqarli yangiliklar. Kun.uz. <https://kun.uz/>.

⁴ Iot Security Institute. (2025, April 28). IoT Security Institute. iotsecurityinstitute.com; IoT Security Institute (IoT SI). <https://iotsecurityinstitute.com/iotsec/>.

Hozirgi kunda ko'pchilik qonunchilik bazalari SI muammolarini qamrab olmaydi yoki zaif qamrab oladi. Masalan, ko'plab davlatlarda kiberxavfsizlik va axborot muhofazasi talabnomalari bir nechta qonun va nizomlarga bo'lingan; ularning ayrimlari faqat majburiy bo'lib, boshqa sektorlarga taalluqli emas. Shu bois qonun chiqaruvchilardan yangi yondashuvlar kutilmoqda. O'zbekiston misolida ham yaqinda SI bilan bog'liq yangiliklar paydo bo'ldi: 2025 yil aprelida Oliy Majlis Qonunchilik palatasi SI tizimlaridan foydalanishni tartibga soluvchi qonunni birinchi o'qishda ma'qulladi⁵. Loyiha loyihasi sun'iy intellekt tushunchasini aniqlab, davlat siyosatining asosiy yo'nalishlarini belgilaydi va axi ma'lumotlar bilan ishlashda yangi talablar joriy etishni nazarda tutadi. Jumladan, SI yordamida yaratilgan axborot resurslarini tegishli tarzda belgilash shartligi va inson sha'ni, sog'liq va asosiy huquqlarni buzgudek AQShlardan foydalanishni taqiqlash kabi choralarning joriy etilishi ko'zda tutilgan⁶. Shuningdek, qonun loyihasi kiberjinoyat darajasidagi harakatlar uchun javobgarlikni kuchaytirishni taklif etadi: ma'lumotlarni noqonuniy qayta ishlash yoki tarqatishda davom etgan shaxslarning texnik uskunalari musodara qilinishi, ma'muriy qamoq jazosi yoki katta miqdorda jarimalar joriy etilishi kutilmoqda⁷. Ushbu tashabbuslar boshqa davlatlardagi tajribalarni o'rganish natijasida yuzaga kelgani bildirilmoqda⁸.

⁵ Jalolova S. Uzbekistan Moves to Regulate AI and Protect Personal Data. The Times of Central Asia, 16.04.2025. timesca.comtimesca.com.

⁶ Jalolova S. Uzbekistan Moves to Regulate AI and Protect Personal Data. The Times of Central Asia, 16.04.2025. timesca.comtimesca.com.

⁷ Kun.uz. Uzbekistan takes steps to regulate AI with new legislation, 16.04.2025. kun.uzkun.uz.

⁸ Jalolova S. Uzbekistan Moves to Regulate AI and Protect Personal Data. The Times of Central Asia, 16.04.2025. timesca.comtimesca.com.

Ekspertlar ham qonunchilikni kengaytirish bo'yicha tavsiyalar berishmoqda. Masalan, IoT Security Institute mutaxassislari qaydicha, mavjud kiberqonunlarni sun'iy intellektdan kelib chiqadigan xatarlarni bartaraf etadigan tarzda yangilash zarur: aniq atamalarni belgilash, javobgarlik me'zonlarini aniqlashtirish va turli davlatlardagi huquqiy amaliyotni uyg'unlashtirish ko'zda tutiladi. Shu yo'nalishda, masalan, kuchli texnologik kuzatuv uskunalarini majburiy joriy etish, axborot almashinishini takomillashtirish va xalqaro kelishuvlarni kuchaytirish kabi takliflar ilgari surilmoqda⁹. Boshqa so'z bilan aytganda, SI texnologiyalariga oid maxsus qonunchilik qabul qilish hamda xalqaro ko'mak orqali standartizatsiya qilish ustuvor yo'nalishga aylanishi kerakligi qayd etilmoqda¹⁰.

Xalqaro yondashuvlar va tajribalar

Xalqaro hamjamiyatda SI va axborot xavfsizligi bo'yicha bir nechta strategik tashabbuslar olib borilmoqda. Birinchidan, yirik xalqaro tashkilotlar axborot huquqlari va etikani kafolatlovchi umumiy prinsiplarga urg'u bermoqda. Masalan, UNESCO sun'iy intellekt etikasi bo'yicha global ko'rsatma (2021) qabul qilib, unga inson huquqlarini himoya qilish, shaffoflik, mas'uliyat va inson nazoratini bosh tamoyillar sifatida kiritdi¹¹. Ikkinchidan, Yevropa Ittifoqi AI xavfini baholashga asoslangan risk-modellashtirishni yo'lga qo'ydi. 2023 yilda e'lon qilingan "AI akti" dunyodagi ilk keng qamrovli SI qonuni bo'lib, u xavfli AI ilovalarini taqiqlash, tizimlarni inson nazoratida saqlash va ma'lumotlarning soxtalashtirilishini

⁹ IoT Security Institute. Legal Challenges in AI-Driven Cybersecurity: Attribution, Accountability, and Regulatory Solutions. Blog post, 2023. iotsecurityinstitute.com/iotsecurityinstitute.com/.

¹⁰ IoT Security Institute. Legal Challenges in AI-Driven Cybersecurity: Attribution, Accountability, and Regulatory Solutions. Blog post, 2023. iotsecurityinstitute.com/iotsecurityinstitute.com/.

¹¹ UNESCO. Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence. 2021. unesco.org.

cheklashga qaratilgan¹². Shu bilan birga, Yevropa Kengashi raqamli makonda inson huquqlari, demokratiya va qonun ustuvorligini ta'minlash uchun yangi AI bo'yicha konvensiyani ishlab chiqmoqda¹³. BMT doirasida esa a'zo mamlakatlar xavfsiz va ishonchli SI tizimlarini rivojlantirish maqsadida milliy regulyatorlik yondashuvlari to'g'risida tavsiyalar olib borilmoqda¹⁴.

AQShda esa markaziy qonunchilik hozirga qadar keng qamrovli AI qonunini qabul qilmagan; buning o'rniga prezident ma'ruzalari, agentlik yo'riqnomalari va shtat qonunlari orqali tartibga solish mexanizmlari shakllanmoqda. Masalan, 2024 yilda Kaliforniya shtatida qabul qilingan qator qonunlar sun'iy intellekt yordamida yaratilgan kontentni majburiy belgilash va mashinali o'rganish modellarini o'qitishda foydalanilgan ma'lumotlarni oshkor etish talablarini belgiladi¹⁵. Shu kabi xalqaro hamkorlik va tajribalar fuqarolarni himoya qilish, innovatsiyani qo'llab-quvvatlash va xatarlarni boshqarishni uyg'unlashtirishga xizmat qilmoqda.

Xulosa

Sun'iy intellekt davrida axborot xavfsizligini ta'minlash va bu borada qonunchilikni rivojlantirish dolzarb vazifa bo'lib qolmoqda. SI texnologiyalarining jadal sur'atda rivojlanishi huquqiy mezonlarni ham yangilab borishni zarur qiladi. Ekspertlar va qonun chiqaruvchilar taklif qilayotgan asosiy choralar qatoriga axborot himoyasi bo'yicha yangi normativ bazani joriy etish, mas'ul vakolatlar va javobgarlikni aniqlashtirish, hamda xalqaro miqyosda standartlarni uyg'unlashtirish

¹² European Parliament. EU AI Act: first regulation on artificial intelligence, 2023. europarl.europa.eu.

¹³ White & Case LLP. AI Watch: Global regulatory tracker - United States. 2024. whitecase.comwhitecase.com.

¹⁴ White & Case LLP. AI Watch: Global regulatory tracker - United States. 2024. whitecase.comwhitecase.com.

¹⁵ Congress.gov. Regulating Artificial Intelligence: U.S. and International Approaches. CRS Report R48555, 2024. congress.govcongress.gov.

kiradi¹⁶. Kelajakda nodavlat tashkilotlar, ilmiy doiralar va davlat organlari hamkorligini kuchaytirgan holda, mavjud qonunchilikni zamonaviy raqamli qiyinchiliklarga moslashtirish ustuvor vazifadir.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI

1. Jalolova S. Uzbekistan Moves to Regulate AI and Protect Personal Data. The Times of Central Asia, 16.04.2025. timesca.com/timesca.com.
2. Kun.uz. Uzbekistan takes steps to regulate AI with new legislation, 16.04.2025. kun.uz/kun.uz.
3. IoT Security Institute. Legal Challenges in AI-Driven Cybersecurity: Attribution, Accountability, and Regulatory Solutions. Blog post, 2023. iotsecurityinstitute.com/iotsecurityinstitute.com.
4. Andersson J. Fragmented information security regulation does not effectively protect organisations' confidential information. University of Vaasa, 07.10.2024. uwasa.fi/uwasa.fi.
5. UNESCO. Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence. 2021. unesco.org.
6. European Parliament. EU AI Act: first regulation on artificial intelligence, 2023. europarl.europa.eu.

¹⁶ IoT Security Institute. Legal Challenges in AI-Driven Cybersecurity: Attribution, Accountability, and Regulatory Solutions. Blog post, 2023. iotsecurityinstitute.com/iotsecurityinstitute.com.

7. Congress.gov. Regulating Artificial Intelligence: U.S. and International Approaches. CRS Report R48555, 2024. [congress.govcongress.gov](https://congress.gov/congress.gov).
8. White & Case LLP. AI Watch: Global regulatory tracker - United States. 2024. [whitecase.comwhitecase.com](https://whitecase.com/whitecase.com).